

Chojnacki, Jakub

Delegacja do Moskwy i Nowogrodu Wielkiego w sprawie katedralnych "Drzwi Płockich"

Notatki Płockie 16/3-62, 3-8

1971

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Delegacja do Moskwy i Nowogrodu Wielkiego w sprawie katedralnych „Drzwi Płockich”

W trzech ostatnich numerach naszego kwartalnika „Notatki Płockie” (4/58, 5/59 i 1/60) przedstawiłem inicjatywę Towarzystwa Naukowego Płockiego i dotychczasowy przebieg jej realizacji w sprawie wykonania kopii „Drzwi Płockich” z połowy XII wieku, których oryginał znajduje się od ok. 1400 r. w Sofijskim Soborze (katedrze św. Zofii) w Nowogrodzie Wielkim, a gipsowa kopia od ok. 1885 r. w Państwowym Muzeum Historycznym na Placu Czerwonym w Moskwie.

W ostatnim z wymienionych numerów „Notatek” podałem w artykule „Romańskich Drzwi Płockich ciąg dalszy” tekst pisma polskiej Ambasady w Moskwie z dnia 28 stycznia 1971 r., informującego Towarzystwo Naukowe Płockie o wyrażeniu zgody przez Ministerstwo Kultury ZSRR na wykonanie kopii tego unikalnego skarbu sztuki romańskiej. W związku z tym Minister Kultury i Sztuki powołał delegację, w skład której weszli: mgr Stanisław Brzostowski — wicedyrektor Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków Ministerstwa Kultury i Sztuki, mgr inż. arch. Zdzisław Drankowski — dyrektor Oddziału Pracowni Konserwacji Zabytków w Szczecinie oraz inż. mgr Jakub Chojnacki — prezes Towarzystwa Naukowego Płockiego.

Delegacja w powyższym składzie przebywała w Związku Radzieckim w dniach 20—28 kwietnia 1971 r. W przeddzień odlotu, tj. 19 kwietnia Minister Kultury i Sztuki Lucjan Motyka udzielając nam na godzinnej konferencji wytycznych działania, zalecił zbadanie możliwości wykonania kopii z oryginału znajdującego się w Sofijskim Soborze. W wypadku zaś braku w oryginale pewnych elementów, należałoby je odtworzyć z gipsowej kopii Muzeum Moskiewskiego. Zdaniem Ministra, odlew kopii powinien być wykonany w Polsce, w Szczecinie, ze stopu plastycznego — trwalszego niż brąz — stanowiącego kompozycję epidiamów, włókien szklanych, barwników i proszków metalu kolorowych — w oparciu o nowoczesną metodę wykonywania kopii, opracowaną w Szczecinie.

Stąd też w ZSRR należy wykonać tylko matrycę z elastomerów. Są to tworzywa krzemorganiczne charakteryzujące się m. in. dużą odkształcalnością i pozwalające na nieznaną dotąd dokładność przy odciskaniu przedmiotów reprodukowanych. Matryca wykonana zostanie z kompozycji polskich i zagranicznych elastomerów. Ministerstwo Kultury i Sztuki przy-

*Centralnym punktem Kremla Nowogrodzkiego jest zbudowany w latach 1045—1050 pięciosałkowy Sofijski Sobór (katedra św. Zofii), w którym znajdują się romańskie „Drzwi Płockie”.
Widok od strony wschodniej.*

dzieli dewizy na zakup preparatów zagranicznych.

Ponieważ kopia w płockiej katedrze ma być funkcjonalna, należy ją osadzić w ramy metalowe. Całość robót winna być przykładem świadczącym o wysokich umiejętnościach najlepszej roboty polskich konserwatorów. Trzeba również dobrze zaprojektować odwrotną stronę „Drzwi”. Zleceniodawcą będzie Resort Kultury i Sztuki.

Minister Motyka upoważnił delegację do złożenia w Moskwie oświadczenia, iż jedną dodatkową kopię nasze Ministerstwo przekaże w darze Ministerstwu Kultury ZSRR. Druga dodatkowa kopia może być w przyszłości umieszczona w odbudowanym Zamku Królewskim w Warszawie.

Tego samego dnia delegacja złożyła wizytę w Ministerstwie Spraw Zagranicznych, gdzie dyrektor departamentu I Władysław Napieraj i nacelnik Wydziału Radzieckiego Józef Mróz poinformowali ją o wynikach dotychczasowych starań naszego Ministerstwa w Ministerstwie Spraw Zagranicznych ZSRR. O wyjeździe delegacji Ambasada PRL w Moskwie została już powiadomiona. Zaproponowano przy tym zaproszenie do Płocka nowego ambasadora ZSRR w Warszawie Stanisława Piłotowicza.

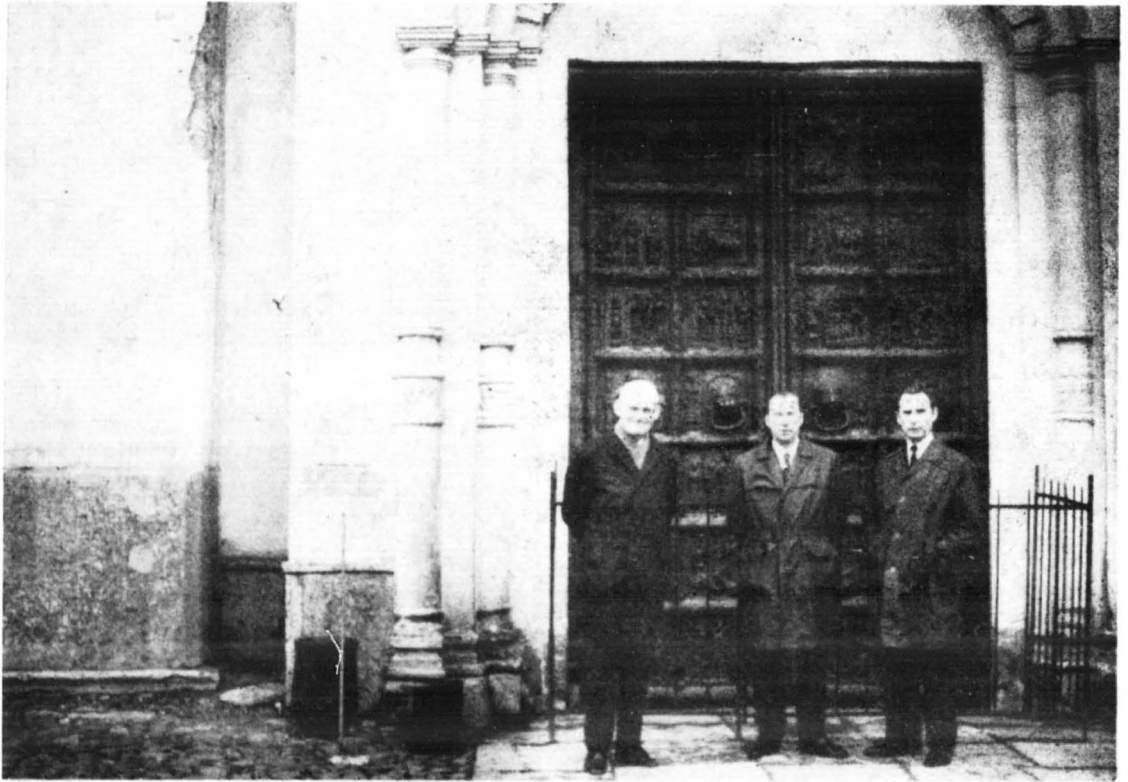
20 kwietnia

Po przylocie do Moskwy w godzinach popołudniowych odbyło się w Ministerstwie Kultury ZSRR (ul. Kujbyszewa 10) pierwsze spotkanie. Z ramienia Zarządu (departamentu) Instytucji Kulturalno-Oświatowych (uprawnienia kulturno-proswietitielnych uczerziedzienij) w rozmowach wzięli udział: Arkadij Jakowlewicz Gawrylenko — zastępca dyrektora departamentu, Władimir Matwiejewicz Orlikow — inspektor oraz Larysa Jewgenijewna Jermiszyna z departamentu współpracy kulturalnej z zagranicą (uprawnienija wniesznich snaszenie). Omówiono program pobytu delegacji w ZSRR

i zapewniono o odpowiednich decyzjach Ministerstwa w sprawie zezwolenia na wykonanie kopii.

W godzinach wieczornych delegacja nasza, zaproszona przez przebywającego obecnie na studiach w Instytucie Spraw Międzynarodowych w Moskwie — płoczanina Józefa Kamińskiego, wzięła udział w centralnej akademii z okazji 25 rocznicy podpisania Układu o Przyjaźni, Współpracy i Wzajemnej Pomocy między Polską i Związkiem Radzieckim.

W reprezentacyjnej sali „Domu Przyjaźni” (Prospekt Kalinina 16) przemówienia na akademii wygłosili wiceprzewodniczący Zarządu Głównego Towarzystwa Przyjaźni Radziecko-Polskiej, wicepremier Federacji Rosyjskiej — Anatol Biriukow i wiceprezes Rady Ministrów PRL — Wincenty Kraśko. Ze znanych osób na sali zauważyliśmy: b. dowódcę I Frontu Ukraińskiego — marszałka Iwana Koniewa b. dowódcę I Armii Wojska Polskiego — gen. broni Stanisława Popławskiego, wicepremiera rządu ZSRR — Michaiła Lesieczko, wiceministra spraw zagranicznych PRL — Józefa Czyrka i ambasadora PRL w Moskwie — Jana Ptasńskiego.

Nowogród Wielki, 22 kwietnia 1971. Delegacja Ministerstwa Kultury i Sztuki przed „Drzwiami Płockimi” w zachodnim głównym portalu Soboru. Wykonano je w latach 1152—56 w Magdeburgu. Znajdowały się ponad 200 lat w katedrze płockiej i ok. 1400 r. zostały darowane przez kapitułę katedralną bądź książąt mazowieckich, może nawet z inspiracji króla Władysława Jagiełły (który był u swej siostry Aleksandry — żony księcia Ziemowita IV — wiele razy w Płocku) dla pozyskania możliwych i znanych w Europie nowogrodzian (według Joachima Lelewela). Stoją od lewej: Zdzisław Drankowski — dyrektor Oddziału Pracowni Konserwacji Zabytków w Szczecinie, Jakub Chojnacki — prezes Towarzystwa Naukowego Płockiego i Stanisław Brzostowski — wicedyrektor Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków Ministerstwa Kultury i Sztuki.

Tablica informacyjna — znajdująca się przy „Drzwiach Płockich”.

21 kwietnia

Delegacja złożyła pierwszą wizytę w Ambasadzie PRL (ul. Aleksego Tołstoja 30 albo Adama Mickiewicza 1). W rozmowie z I sekretarzem Ambasady Stefanem Jankowskim omówiono sprawy interesujące nas obecnie i w przyszłości.

W tymże dniu udaliśmy się do Państwowego Muzeum Historycznego, gdzie odbyliśmy konferencję z dyrektorem Muzeum Wasyliem Gawryłowiczem Wierszbickim, z zastępcą dyrektora d/s naukowych Wierą Michajłowną Rauschenbach i z kierownikiem działu słowiańskiej archeologii Marią Wasilewną Fechner.

Obejrzeliliśmy gipsową kopię „Drzwi Płockich”. Przy tej okazji oświadczone nam, że napis „Sigtunskie Brata” Sofijskiego Sobora, znajdujący się pod tą kopią, nie jest już uważany za prawidłowy. (Vide „Notatki Płockie” nr 4/58 str. 1). Zwiedziliśmy także niezwykle bogaty skarbiec — rotundę w Muzeum. Dyrekcja zapewniła nas o udzieleniu wszelkiej pomocy w wypadku podjęcia decyzji wykonania matrycy kopii bądź jej części.

22 kwietnia

W tym dniu delegacja przybyła na 2 dni do Nowogrodu Wielkiego, miasta obwodowego (wojewódzkiego) liczącego ok. 120.000 mieszkańców, jednego z najważniejszych i najbardziej znanych miast zabytkowych na terenie Związku Radzieckiego. Miasto założono już w IX wieku (rok 859), a jego ośrodkiem jest Kreml ze średniowiecznymi basztami i murami obronnymi długimi na 1.385 metrów.

Centralnym punktem Kremla jest zbudowany w latach 1045—1050 wysoki 38 metrów, pięcioramiowy Sofijski Sobór (katedra św. Zofii — obecnie muzeum), w którego głównym wejściu, zachodnim (nieczynnym) naprzeciw ikonostasu

znajdują się od końca XIV lub początku XV wieku wspaniałe „Drzwi Płockie”. Z 36 zabytkowych cerkwi (w tym kilku soborów) Nowogrodu Wielkiego ten sobór jest najpiękniejszy i najbardziej znany.

Pewne uszkodzenia wojenne — o czym sygnalizował profesor Aleksander Gieysztor (vide „Notatki Płockie” nr 5/59, str. 15), zostały już naprawione (np. centaur). Od razu rzuciła się w oczy, że prostokątna płytką lewego skrzydła „Drzwi” z rzeźbiarzem Awramem (Abrahamem) posiada inny odcień brązu. W przyszłości badania metaloznawcze wykażą, z jakiego okresu czasu ta płytką pochodzi. Dyrektor Drankowski wykonał szereg zdjęć i pomiarów „Drzwi”.

Cały 10-hektarowy obszar Kremla nazywa się Nowogrodzkim Historyczno-Architektonicznym Rezerwatem Muzealnym (Nowogrodzkiej istoriko-architekturnij muzej zapowiednik).

W rozmowach przeprowadzonych z dyrektorem Rezerwatu-Muzeum Taisą Aleksejewną Smirnową przy udziale architekta Romualda Feliksowicza Szafranowskiego — dyrektora Obwodowego (wojewódzkiego) Przedsiębiorstwa Konserwacji Zabytków i Ludmiły Dmitrewny Kazarinowej — kierowniczką powstającej filii muzeum budownictwa drewnianego, omówiono wszystkie interesujące obie strony zagadnienia. Ustalono także termin przyjazdu polskich fachowców ze Szczecina, którzy wykonają matrycę z oryginału.

23 kwietnia

Delegacja zwiedzała zabytki Kremla Nowogrodzkiego. W „Granowitej pałacie” pokazano nam wspaniałe zbiory rzemiosła artystycznego nowogrodzkiego z XI—XIX wieku oraz przedmioty wykonane w Augsburgu, Norymberdze, Gdańsku, Limoges.

W Muzeum Sztuki i Historii obejrzelśmy zbiór ikon szkoły nowogrodzkiej z XI—XVII wieku. Należy podkreślić, że Nowogród Wielki był — obok Kijowa — głównym ośrodkiem sztuki ruskiej. W końcu XI i XII wieku wykształciła się szkoła nowogrodzka, przede wszystkim w architekturze i malarstwie ściennym, wyzwalająca się z czasem od wpływów bizantyjskich. Największą rangę, jako ośrodek artystyczny, posiadał Nowogród Wielki w XIII i XIV wieku. W Muzeum oglądaliśmy obrazy takich mistrzów, jak: Argunowa, Brułowa, Trepinina, Lewickiego, Siemiradzkiego, Borowikowskiego, Rokotowa.

Złożyliśmy także wizytę w Prezydium Miejskiej Rady Narodowej (Ispolkom Gorodskogo Sowjeta — Prospekt Lenina 7). W rozmowie z I zastępcą Przewodniczącego Prezydium — Wiktołem Michajłowiczem Markowskim zwróciliśmy uwagę na współczesne problemy szybko rozwijających się miast, jak i na podobieństwo ponad tysiącletnich dziejów i kultury oraz rangi politycznej Płocka i Nowogrodu Wielkiego w historii swoich państw. Podkreślono analogie historyczne, okresy rozwoju i upadku, wiele tragedii w średniowieczu, jak i podobne losy obu miast w okresie okupacji hitlerowskiej w wyniku barbarzyństwa germańskiego faszyzmu. Zwiedzeniem pięknej i nowoczesnej siedziby władz miasta zakończono wizytę w Nowogrodzie Wielkim, który w 1970 r. odwiedziło 400 tys. turystów, w tym 25 tys. zagranicznych. Warto zaznaczyć, że miasto współpracuje z dwoma miastami zagranicznymi: w Finlandii i Francji.

W czasie pobytu w Nowogrodzie Wielkim delegacji towarzyszyły wspomniana już wyżej Ludmiła Kazarinowa, a z ramienia Wojewódzkiego Wydziału Kultury — Maria Aleksandrowna Nikidorowa.

24—25 kwietnia

Delegacja przebywała w Leningradzie, zwiedzając zabytki miasta oraz zbiory, przede wszystkim Ermitażu — Muzeum Sztuki i Kultury Materialnej. Jest to największe radzieckie muzeum i jedno z czterech największych w świecie. Ermitaż został udostępniony publiczności w 1852 r. W 365 salach znajduje się ok. 2 mln dzieł sztuki, w tym 15 tys. obrazów, 13 tys. rzeźb, 1 mln przedmiotów numizmatycznych. W 1970 r. ilość zwiedzających wyniosła prawie 3 mln osób.

Delegacja odbyła rozmowę z dyrektorem Ermitażu akademikiem — specjalistą sztuki wschodniej — Borysem Borysowiczem Piotrowskim — potomkiem Polaka zesłanego na Sybir za udział w powstaniu listopadowym 1830 r., i zastępcą dyrektora d/s naukowych Witalim Aleksandrowiczem Susłowem. Przy zwiedzaniu Muzeum oraz skarbcza towarzyszyła delegacji Helena Kazimierowna Kamieniecka, starszy pracownik naukowy w Wydziale Sztuki Zachodnio-Europejskiej.

23 kwietnia 1971 r. Przy Sofijskim Soborze — w odległości 100 metrów — stoi pomnik Tysiąclecia Rosji wykonany w 1862 r. — przez rzeźbiarza Michaiła Osipowicza Mikeszyna (1835—1896). Pomnik jest z granitu i brązu. Jego wysokość 15 metrów, waga — 65,5 ton. Przedstawiono na nim 128 brązowych postaci z różnych sfer społecznych.

U stóp pomnika stoją (od lewej): Stanisław Brzostowski, Jakub Chojnacki i Zdzisław Drankowski.

26 kwietnia

Po powrocie do Moskwy delegacja złożyła wizytę ambasadorowi PRL w Moskwie Janowi Ptasieńskiemu, informując go o wyniku rozmów i omawiając dalszy tryb postępowania. W rozmowach uczestniczył I sekretarz Ambasady — Stefan Jankowski.

W tym też dniu zwiedzono Moskiewski Kreml i jego bogate zabytki.

27 kwietnia

Delegacja złożyła wizytę pożegnalną w Ministerstwie Kultury ZSRR. Konferencja odbyła się u Lidii Aleksejewnej Daniłowej — dyrektora Zarządu (departamentu) Instytucji Kulturalno-Oświatowych (obok muzeów, parków kultury itp. działalności Zarządowi podlegają również ogrody zoologiczne) z udziałem Inny Aleksandrownej Anoszczenko — naczelnika Wydziału Muzeów w tymże departamencie i Larysy Jewgienijewny Jermiszyny.

Na konferencji została podniesiona m. in. sprawa nawiązania współpracy między Muzeum Mazowieckim w Płocku i Rezerwatem Muzealnym w Nowogrodzie Wielkim.

28 kwietnia

Zwiedzono Muzeum Sztuk Plastycznych im. A. S. Puszkina (ul. Wołchonka 12 — 800 tys.

НОВГОРОДСКАЯ ПРАВДА

Орган Новгородского обкома КПСС и облгетского Совета депутатов трудящихся

№ 113 (14249)

Среда, 12 мая 1971 г.

ЦЕНА 2 КОП

ЗА КОПИЕЙ СИГТУНСКИХ ВРАТ

В Новгороде находилась делегация деятелей культуры Польской Народной Республики. В ее составе — директор управления музеев и охраны памятников министерства культуры и искусства Станислав Бжостовски, директор предприятия по реставрации памятников в Щецине Здислав Дранковский, председатель местного Совета города - Плоцка Якуб Хойнацкий.

— Мы решили познакомиться с Магдебургскими или Сигтунскими вратами, которые украшают западный фасад новгородского Софийского собора, — сказал руководитель делегации С. Бжостовски, — поскольку получили согласие сделать копию этих врат для католического собора в Плоцке. Польские историки высказывают мнение, что эти врата с 1156 года и примерно до 1400 года находились в Плоцке, городе, которому уже более 1000 лет, который был когда-то столицей Польши. В польской исторической науке принято называть эти врата Плоцкими. Мы считаем, что не случайно на них изображен Александр — епископ Плоцкий.

В сентябре текущего года наши специалисты из Щецинского предприятия по реставрации памятников приедут в Новгород и сделают матрицы, по которым польские мастера будут отливать копии.

Л. КАЗАРИНОВА.

Winieta „Nowogrodzkiej Prawdy” — organu Obwodowego (Wojewódzkiego) Komitetu Komunistycznej Partii Związku Radzieckiego i Obwodowej (Wojewódzkiej) Rady Deleatów Ludu Pracującego. Dnia 12 maja 1971 r. ukazała się w niej notatka pióra Ludmiły Kazarinowej o pobyty w Nowogrodzie Wielkim polskiej delegacji.

zwiedzających w 1970 r.) m. in. wystawę 52 obrazów i 51 rysunków Vincent van Gogha (1853—1890), wypożyczonych z holenderskiego Muzeum Kröller-Moller. Wystawa cieszy się ogromnym powodzeniem. Codziennie zwiedza ją ok. 9.000 osób. Przeprowadzono rozmowę z Iriną Aleksandrowną Antonową — dyrektorem Muzeum.

W godzinach popołudniowych delegacja jeszcze raz dokonała porównawczych oględzin kopii „Drzwi Płockich” w Muzeum Historycznym i złożyła pożegnalną wizytę dyrektorowi Wasylemu Gawryłowiczowi Wierszbickiemu. W roz-

mowie wziął udział zastępca dyrektora d/s filii Walentyn Nikołajewicz Nazarov.

Wieczorem o godz. 22.00 nastąpił odlot do Warszawy.

★

W wyniku przeprowadzonych rozmów ustalono, że w początkach września 1971 r. uda się do Nowogrodu Wielkiego na okres ok. 14 dni kilkuosobowy zespół Szczecińskiego Oddziału Pracowni Konserwacji Zabytków celem wykonania matrycy. Niezbędne materiały (ok. 300 kg wagi) przewiezione zostaną w trybie przesyłek dypl-

matycznych. Pomocy do robót niespecjalistycznych (np.: wyjęcie „Drzwi” z portalu, wykonanie zadaszzenia) udziela pracownicy miejscowi.

Z wręczanych wzajemnie upominków przywieźliśmy do Polski kilka interesujących wydawnictw. Najcenniejszym z nich jest ofiarowany przez dyrektora Muzeum Nowogrodzkiego Taisę Aleksejewną Smirnową wspaniale ilustrowany album wydany w Moskwie w 1969 roku, a opracowany przez wybitnego radzieckiego historyka sztuki akademika Wiktora Nikiticza Łazariewa (vide „Notatki Płockie” Nr 4/58, str. 7 i 8). Wydawnictwo nosi tytuł „Nowogrodzkie malarstwo obrazów świętych” (Nowgorodskaja ikonopis). Na światowej wystawie w Montrealu otrzymało złoty medal.

* * *

W okresie 9-dniowej wizyty w ZSRR delegacja nasza spotkała się wszędzie z ujmującą braterską życzliwością.

Za tę przyjacielską atmosferę, opiekę, przyrzeczenie udzielenia pomocy w przyszłości należą się naszym radzieckim gospodarzom wyrazy serdecznej podzięk. Należą się one także Tamarze Jakowlewniej Lipskiej — tłumaczce, towarzyszącej nam z ramienia Ministerstwa Kultury ZSRR przez cały okres naszego pobytu na ziemi radzieckiej.

W czasie oraz w związku z naszym pobytym w ZSRR medale jubileuszowe 150-lecia Towarzystwa Naukowego Płockiego otrzymali: Lidia Aleksejewna Daniłowa, Wiktor Michajłowicz Markowski, Władysław Napieraj, Borys Borysowicz Piotrowski, Jan Ptasiński, Taisa Aleksejewna Smirnowa i Wasyli Gawryłowicz Wierszbicki.

P.S. Z monachijskiego wydawnictwa R. Piper & Co Verlag Towarzystwo Naukowe Płockie otrzymało pięknie opracowany album pt. „Die Bronzetür von Nowgorod” (Brazowe Drzwi Nowogrodzkie). Składa się on z 45 całostronicowych zdjęć poszczególnych fragmentów „Drzwi Płockich”. Obszerne posłowie pióra Willibalda Sauerlanda zawiera krótki rys historyczny „Drzwi” i dość dokładną charakterystykę poszczególnych kwater. A oto ciekawostka dla płoczan: autor wyraził pogląd, że warsztat rzeźbiarza — gisera Riquina — dla wykonania „Drzwi” — został ściągnięty z Magdeburga do Płocka („...Riquinus — Werkstatt — aus dem Magdeburgischen Zentrum zur Ausführung der Türen nach Plock gerufen...”) str. 55. Album ukazał się w 1963 r. Wydawnictwu R. Piper — Bücherei w Monachium składam na tym miejscu serdeczne podziękowanie za przekazany nam album.

